६. नाट्य

मनोगत

मनोगत

व्यक्ती, प्राणी, पक्षी, फुले, सजीव वा निर्जीव घटकांचे आत्मचरित्र एकाच पात्राने साकारणे म्हणजे 'मनोगत' होय.

झाडाचे मनोगत

' मी झाड, तुम्ही मला वृक्षसुद्‌धा म्हणता. तुमच्यासारख्या मुलानेच मला शाळेच्या परिसरात लावले होते. माझी खूप काळजी घेऊन त्याने वाढवले मला. माझ्याभोवती ट्री गार्ड लावून माझी काळजी घेतली होती त्याने. (हसतो)

आज मी मोठा झालो. मी तुम्हां सर्वांना सावली देतो. फळे देतो. इतकेच नव्हे तर पावसात तुम्ही माझा आडोसा घेता. एकदा एकाने माझ्या शरीरावर कुऱ्हाडीचा घाव केला (रडतो). मला खूप वेदना झाल्या. माझे रक्तही निघाले. तुम्ही डिंक म्हणून वापरतात ना....

आम्हांला किती त्रास दिला तुम्ही, पण आम्ही कधीच त्यांचा बदला घेत नाही. तरीही आम्ही तुम्हांला फुले, फळे, लाकूड, डिंक, मध, मेण, लाख , सावली, हवा व औषधे देतो.

म्हणून मला जगवा. मला वाचवा. मी राहिलो तरच पर्यावरण टिकून राहील. नाहीतर सर्वच संपेल कायमचे.'

- दगडाचे मनोगत, मी झाड बोलतोय, नेत्याचे मनोगत, केळीचे मनोगत, रानातील फूल, जादूगार, राक्षस, परी अशा अनेक विषयांवर मनोगत तयार करून सरावासाठी द्यावी.

एकपात्री नाट्यछटा

एकपात्री नाट्यछटा

एकच पात्र जेव्हा रंगमंचावरून इतर पात्रांशी संवाद साधून बोलते, तेव्हा इतर पात्रे हा केवळ आभास असतो तेव्हा एकपात्री नाट्यछटा सादर होते.

'आजी'

(रंगमंचावर एक पात्र उभे) (प्रेक्षकांकडे बघून) अरे आलात तुम्ही सगळे. मी आजी, तुमची वाट पाहात होते. कारण तुम्हाला खूप काही सांगायचंय मला. (विंगेकडे बघते) का? का नको सांगू. तू शांत बस. (प्रेक्षकांकडे) हे बघा (विंगेकडे) शांत बसा ना तुम्ही. नको बोलू का? (प्रेक्षकांकडे) मी आज खूप अभ्यास केला. म्हणून मला नवनवीन गोष्टी शिकायला मिळाल्या. (दुसऱ्या विंगेकडे पाहून) तुला माहीत नसतील अशा ज्ञानाच्या, पर्यावरणाच्या गोष्टी मला समजल्या.

(एका कोपऱ्यात शून्य नजरेने बघत) कसे ना... अभ्यास कोणताही असो, तो आपणाला समृद्ध करतो. नव्या युगातील, नव्या जुन्या संस्कृतीतील, आरोग्य व वैज्ञानिक गोष्टी अभ्यासामुळे कळतात.

आपण कसे वागावे, हे अभ्यास शिकवते. अभ्यासामुळे एकाग्रता, मनन, चिंतन वाढते व आपली बुद्धी चांगल्या कार्यासाठी विकसित होत असते.

(प्रेक्षकांना) मग कराल ना तुम्ही अभ्यास ?

माझी कृती :

- तुम्ही कोणती एकपात्री नाट्यछटा सादर करणार ती लिहा.

....

....

....

....

....

◆ विविध विषयांवर एकपात्री नाट्यछटा तयार करून सरावासाठी द्याव्यात. आवाजातील चढउतार, हावभाव यांविषयी मार्गदर्शन करावे.

रंगभूषा व वेशभूषा

रंगभूषा व वेशभूषा

नाटकांचे सादरीकरण करताना पात्रांची निवड केली जाते. त्या पात्रांचे वय, पोशाख व चेहऱ्यावरील व्रण, जखमेची खूण, दातांची ठेवण, केस इतर सर्व बाबी नाटकाच्या सादरीकरणावेळी प्रभावी ठरत असतात. म्हणून त्यानुसार पात्राची रंगभूषा व वेशभूषा केली जाते.

उदा. म्हातारे आजी आजोबांचे पात्र करावयाचे झाल्यास चेहऱ्यावरील सुरकुत्या, पांढरे केस किंवा आजोबांचे टक्कल आणि कपडे इत्यादी गोष्टी विचारात घ्याव्या लागतात.

माझी कृती :

- काही रंगभूषा व वेशभूषा पहा व चर्चा करा.

- विविध वेशभूषा व रंगभूषा करून घ्याव्यात. उदा. इंग्रज अधिकारी, सैनिक, विदूषक, कोळी, लाकूडतोड्या, शिपाई इत्यादी.

नेपथ्य

नेपथ्य (दृश्यनिर्मिती)

नाटकातील ठिकाणे जसे बाग, घर, जंगल, गावातील घर, जनावरांचा गोठा इत्यादी ठिकाणे रंगमंचावर दाखवण्यासाठी नेपथ्याचा विचार केला जातो व त्यानुसार नेपथ्याची मांडणी केली जाते. मोठमोठ्या नाटकांमध्ये मोठेमोठे नेपथ्य सेट उभारले जातात. उदा. ग्रामीण भागातील घराचे नेपथ्य.

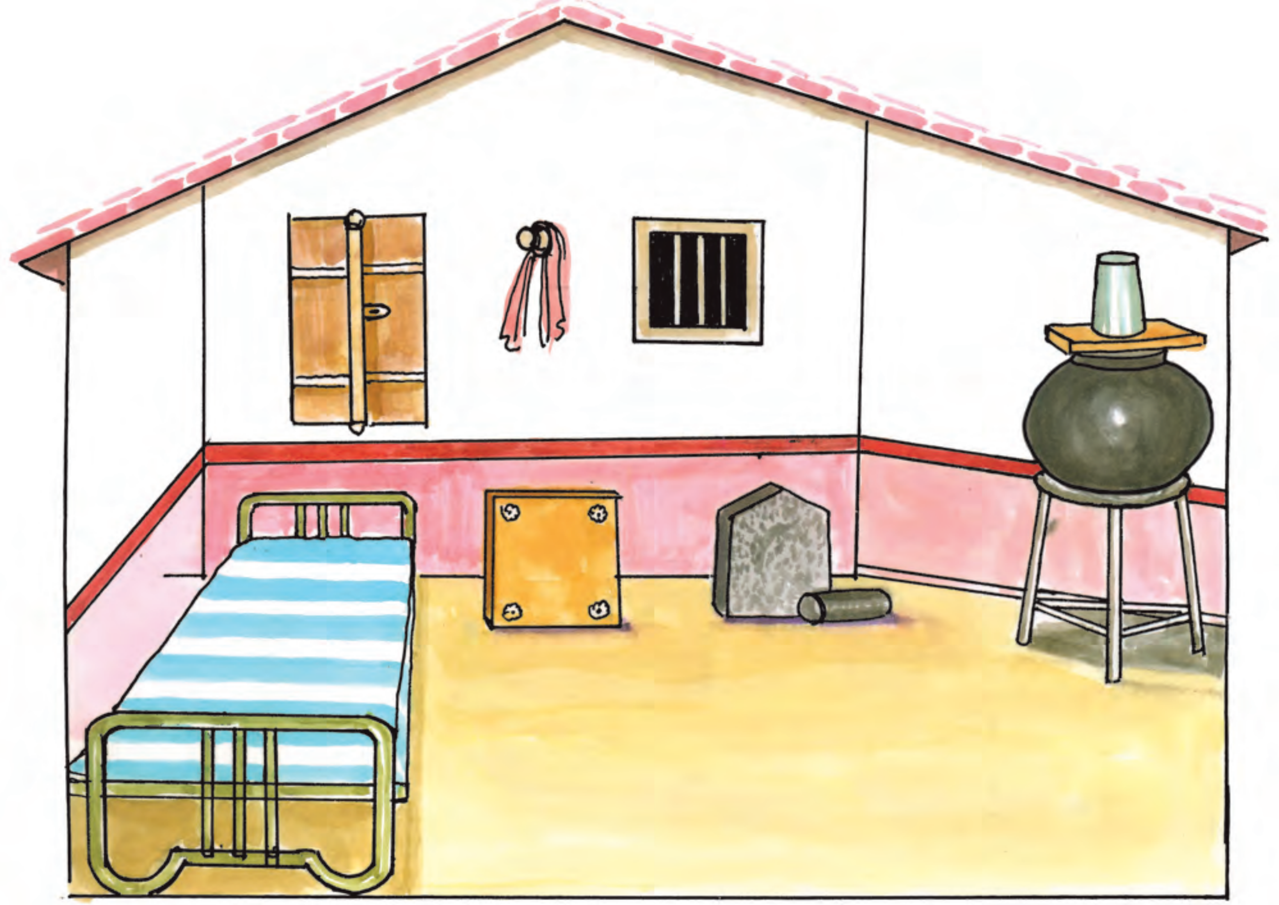

माझी कृती :

- नेपथ्यामध्ये कोणकोणत्या वस्तू दिसतात ते लिहा. या वस्तूंशिवाय आणखी कोणत्या वस्तू ठेवता येतील विचार करा आणि लिहा.

....

....

....

- शाळा, घर, बाग, हॉटेल, बंगला, जंगल इत्यादींचे नेपथ्य वापरून नाटकाचे सादरीकरण करावे. परिसरात सहज उपलब्ध होईल असे मोफत/स्वस्त व पर्यावरणपूरक साहित्य वापरून नेपथ्य रचना करावी.

मूकाभिनय

हातवारे, इशारे, हावभाव, खुणा, चेहऱ्यावरील भाव व कृती यांच्यासह संवादाशिवाय केलेली कृती किंवा अभिनय म्हणजे 'मूकाभिनय किंवा मूक अभिनय' होय.

माझी कृती :

- गरम चहा पिण्याची कृती, पाण्यात चालणे, सुईत दोरा ओवणे, काटा रुतणे, डॉक्टरांकडे इंजेक्शन घेणे इत्यादी कृती संवादाशिवाय मूकाभिनय स्वरूपात करा.

◆ विविध मूकअभिनय करून घ्यावेत. शक्य असल्यास चित्रफीत दाखवावी.

महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम संशोधन मंडळ, पुणे.

₹ ५९.००